

Değişen öğretim programları ve sınıf içi normlar¹

Mehmet Fatih Özmantar*

Erhan Bingölbali*

Servet Demir*

Yılmaz Sağlam*

Zehra Keser**

Özet

İlköğretim seviyesinde, 2005 yılında yenilenen öğretim programları, öğrencilerin bazı beceriler (eleştirel düşünme ve araştırma-sorgulama becerileri gibi) kazanmasını hedeflemiştir. Bu çalışmada, söz konusu becerilerin öğrencilere kazandırılmasına yönelik olarak, Milli Eğitim Bakanlığı tarafından hazırlanan öğretim programları incelenerek sınıf içinde oluşturulması gereken bir takım normlar belirlenmiştir. Belirlenen “sınıf içi normlar” ile programların hedeflediği her bir beceri arasındaki ilişki sınıf ortamında elde edilmiş veriler üzerinden örneklendirilmiştir. Son olarak, sınıf içinde oluşturulması gereken normların, öğrencilerin bahsedilen becerileri kazanabilmelerine nasıl katkıda bulunacağı tartışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Öğretim programları, sınıf içi normlar, temel beceriler

¹ Bu çalışma TÜBİTAK tarafından desteklenen bir proje sonucu ortaya çıkmıştır (proje numarası: 108K330).

* Yrd.Doç.Dr., Gaziantep Üniversitesi, Gaziantep Eğitim Fakültesi, Fatih Özmantar ozmantar@gantep.edu.tr; Erhan Bingölbali bingolbali@gantep.edu.tr; Servet Demir sdemir@gantep.edu.tr; Yılmaz Sağlam ysaglam@gantep.edu.tr

** Ar.Gör., Gaziantep Üniversitesi, Gaziantep Eğitim Fakültesi, keser@gantep.edu.tr

Curriculum reform and the classroom norms

Mehmet Fatih Özmantar
Erhan Bingölbali
Servet Demir
Yılmaz Sağlam
Zehra Keser

Extended Abstract

Rationale of the study: Turkish curricula have been undergoing a massive change since 2005, especially at primary level. The new curricula set forth certain basic skills that every student at primary level needs to acquire; these skills are: critical and creative thinking, communication, questioning, problem solving, use of information communication technologies, initiation and use of Turkish language eloquently. However, research (Bingolbali et al., 2008a ve 2008b; Ozmantar et al., 2008) shows that teachers working at this level experience difficulties in teaching such skills to the students. Hence, the need to help teachers for that matter is obvious. Having recognized this need, this study makes use of the notion of social classroom norms proposed by Cobb and his colleagues (Yackel and Cobb, 1996; Cobb et al., 1997) and suggests that teaching students such skills requires the establishment of certain classroom norms in line with the target skills. Classroom norms could be considered as tacit rules shaped by the interactions and dialogues amongst the agents in the classroom. The norms involve how students and teachers view themselves with regard to teaching and learning activities and what kinds of roles are assigned to the members of the classroom. Norms also reflect value judgements and determine what is important in a classroom regarding teaching and learning.

The purpose of the study: This paper aims to demonstrate how the notion of social classroom norms can be used to enable the teachers to get students equipped with the basic skills (e.g. critical thinking and questioning skills) that the new curricula set forth.

Method: This is a qualitative study which involves document analysis. To determine the kind of classroom norms, official documents concerning the new curricula are subjected to the content analysis. Further to this, literature (Cobb et al., 1997; Tsai, 2004 & 2007) on classroom norms is examined and the norms developed and used in classrooms by others are evaluated along with the basic skills. The analyses are carried out independently by each of the authors who determined such norms as they think are necessary for basic skills to develop. The determined norms are later compared and contrasted along with the targeted skills by the curricula. The norms are finalized through the agreement of all the authors and the relations between the determined norms and every each of basic skills are detailed.

Results: The analyses of the official documents and details of the basic skills given in those documents lead to the development of eight classroom norms which, we believe, need to be existent in each and every classroom concerned with teaching the students these skills. The determined norms are as follows:

1. Explanation of the ideas (i.e. solutions, arguments and explanations)
2. Justification of the arguments
3. Sharing the ideas without any fear
4. Making real effort to understand the others' ideas

5. Stating agreement or disagreement with the ideas shared in the classrooms
6. Stating explicitly what is understood and what is not
7. Developing alternative solutions
8. Questioning the validity of the arguments

These norms are closely related to each other and every one of them needs to be established in the classrooms in order to create an environment in which students find opportunities to gain the basic skills that the new curricula aim. The use and importance of these norms are exemplified through dialogues obtained from Cobb et al's (1997) study. The dialogues take place in a mathematics class where a teacher tries to establish similar norms as proposed in this study. The dialogues are examined in terms of both the norms and the basic skills in such a way to exemplify the relationships amongst them.

Discussion: The discussion addresses teachers with regard to creating particular classroom cultures through the determined classroom norms and how these norms can be used to help students to obtain the basic skills. It is argued that the new roles that the curricula assign to the teacher and students during the teaching and learning activities require a dramatic change in the classroom interactions and this in turn necessitates the establishment of classroom norms accordingly. This is particularly important given the fact that norms reflect what is valued during the learning and what is expected of students. The paper also discusses the importance of creating awareness for teachers with regard to the importance of classroom norms and suggests designing in-service teacher professional development programs. However, it is pointed out that the duration of such programs and the methods employed to enable teachers to appreciate the significance of these matters are issues of great importance.

Keywords: Curriculum, basic skills, classroom norms

Giriş

Türkiye’de 2005 yılında değiştirilen ve ülke genelinde uygulamaya başlanan ilköğretim seviyesindeki yeni öğretim programları alışlagelmişten farklı bir eğitim felsefesine sahiptir. Yeni programlar, öğrencilerin günümüz toplumunun ihtiyaç duyduğu katılımcı ve üretken bireyler olarak yetişmelerini amaçlamaktadır. Bu amaçla öğrenci ve öğretmenlere sınıf ortamında çeşitli roller verilmiştir. Öğrenciler kendi öğrenmelerinden sorumlu olan ve öğrenme sürecine aktif katılan bireyler olarak görülmekte olup, öğretmenlerden de öğrencilere bu yönde rehberlik yapmaları beklenmektedir. Dolayısıyla yeni programlar, öğretmen ve öğrencilere alışlagelmişten farklı bir takım roller tanımlamakta ve uygulamada bunların hayata geçirilmesini teşvik etmektedir (MEB, 2005a).

Yenilenen öğretim programları, öğrencilerin

- Eleştirel düşünme,
- Yaratıcı düşünme,
- İletişim,
- Araştırma-sorgulama,
- Problem çözme,
- Bilgi teknolojilerini kullanma,
- Girişimcilik ve
- Türkçeyi doğru, etkili ve güzel kullanma becerilerini geliştirmeyi amaçlamaktadır (MEB, 2005a).

Bu sekiz temel beceri, farklı alanlarda (Matematik, Fen ve Teknoloji ve Türkçe gibi) hazırlanan bütün öğretim programları için, etkinlik seçiminden sınıf içi uygulamalara, öğrenmenin değerlendirilmesinden öğrenim kazanımlarının ölçülmesine kadar hemen her konuda şekillendirici olmuştur. Her alanın kendine özgü epistemolojik boyutu dikkate alınarak, değişik alanlarda hazırlanan öğretim programları bu becerileri öğrencilere kazandırmak için uğraş sergilemektedirler (MEB, 2005b; MEB, 2005c).

Öğrencilerin belirlenen temel becerileri kazanabilmeleri için, öğretmenin üstleneceği rolün önemi açıktır. Fakat geleneksel anlayıştan farklı bir takım uygulamalar içeren yeni öğretim programlarının hedeflediği öğretimin gerçekleştirilmesi konusunda, öğretmenlerin zorluklarla karşılaşmaları olası görülmektedir. Öğretmenler, yenilenen öğretim programlarına ilişkin yeterli düzeyde hizmet-içi eğitim almadıkları için, bu temel becerileri kazandırabilecek

sınıf ortamları oluşturmada yetersiz kalabilmektedirler. Nitekim yapılan çalışmaların bulguları da bu yönde olup, öğretmenlerin gerek uygun materyal seçme ve geliştirme açısından ve gerekse öğretim ve öğrenimin doğasına yönelik bakış açılarıyla, yenilenen öğretim programlarını uygulamada güçlükler yaşadıkları rapor edilmektedir (Toptaş, 2006; Bulut, 2007; Bingölbali ve ark., 2008a ve 2008b; Özmantar ve ark., 2008). Bu çalışma sonuçları, sekiz temel becerinin öğrencilere nasıl kazandırılabilceği yönünde öğretmenlere yol gösterici bakış açıları sunulmasının gerekliliğini ortaya koymaktadır. Bu bağlamda, gerek genel eğitim literatürü gerekse alan eğitimi literatürleri (örneğin matematik ve fen eğitimi) bu tür becerilerin öğrencilere nasıl kazandırılabilceği yönünde değişik bakış açıları sunabilmektedir.

Bu makalede, bahsedilen bakış açılarından birisi olan, Cobb ve arkadaşları (1997) tarafından literatüre kazandırılan “sınıf içi normlar” konusu ele alınacaktır. Sınıflarda oluşturulacak normlar ile bahsedilen temel becerilerin kazanımına uygun sınıf ortamlarının nasıl oluşturulabilceği, bu çalışmanın odağında yer alacaktır. Bir başka deyişle, bu makalede, yeni öğretim programlarının hedeflediği becerilerin öğrencilere kazandırılmasında sınıf içi normların öğretmenlere ne tür bir bakış açısı sunabileceği işlenecektir. Böylece, öğretmenlere uygulamalarında kullanabilecekleri ve temel becerileri kazandırmak için takip edebilecekleri bir yöntem sunulmaya çalışılacaktır.

Bu amaç doğrultusunda, çalışmanın bundan sonraki kısmında sınıf içi norm kuramsal çerçevesi tanıtılarak bu kavramın ifade ettiği anlam üzerinde durulacak ve yeni programların hedeflediği sekiz temel becerinin kazanımı için sınıflarda oluşturulması gereken normların neler olduğu belirlenecektir. Sonraki bölümde, belirlenen normların sınıf içi uygulamaları nasıl şekillendirdiğine dair gerçek sınıf ortamından alınan diyaloglar incelenecek ve bu inceleme sırasında normların sekiz temel beceri ile olan ilişkisini açıklayacak örnekler sunulacaktır. Çalışma, yeni programların hedeflediği ortak becerilerin kazanımı ile sınıf içi norm kavramı arasındaki ilişkileri ele alan bir tartışma ile sona erecektir.

Sınıf İçi Normlar

Sınıf içi normlar, Cobb ve arkadaşlarının (1997) sınıf mikro kültürüne dair yaptıkları çalışmalarda ortaya koydukları bir kavramdır. Bu araştırmacılar sınıf mikro kültürü kapsamında formal eğitimin gerçekleştiği sınıflarda, öğretim ve öğrenim sırasında ortaya çıkan diyaloglara yoğunlaşmaktadırlar. Her ne kadar bu araştırmacılar toplumda yer alan

özellikle eğitime ve eğitimin doğasına dair genel normlar ile okul içinde yer alan normların pratiği etkilemedeki gücünü kaydetseler de esas odaklandıkları nokta sınıfın mikro kültürü ve buna bağlı olarak sınıf içi normlar olmuştur.

Sınıf içi normlar, öğretmen ve öğrencilerin kendilerine ve “diğerlerine” öğrenme ve öğretme sürecinde biçmiş oldukları roller ile yakından ilişkilidir. Biçilen bu roller ile etkinliklerin seçimi, hazırlanışı, uygulanışı ve yorumlamaları şekillendiğinden, sınıf içi normların uygulamaya yön verici ve hatta belirleyici özelliği olduğu söylenebilir. Normlar, doğası itibari ile sosyal özellikte olup sınıf içi pratiğe dair yazılı olmayan kurallar içerirler. Normların sosyal olarak nitelenmesinin sebebi ise sınıfta yer alan bireyler arasındaki karşılıklı iletişim ve etkileşim neticesinde ortaya çıkmalarından kaynaklanmaktadır (Cobb ve ark., 1997). Normlar, sınıfta yer alan bireylerin, öğretim ve öğrenime dair her türlü etkinliğe nasıl ve ne şekilde katılabilecekleri hakkında bir takım yazılı olmayan kurallar şeklinde de algılanabilir. Bu kuralların şekillenmesinde ise sınıf içinde ortaya çıkan diyaloglarda öğrencilerin kendilerine ve öğretmenlerine; benzer şekilde, öğretmenlerin kendilerine ve öğrencilere biçmiş oldukları roller belirleyicidir. Burada diyalog en geniş anlamda sözel ve sözel olmayan beden dili kullanımı (mimik, jestler, oturuş, vb.) ile yazısal iletişim şekilleri olarak ele alınmaktadır. .

Özetlemek gerekirse, sınıfta yer alan katılımcıların diyaloglarına dayalı olarak karşılıklı iletişim ve etkileşim sonucu oluşturulan ve yazılı olmayan kurallara sınıf içi normlar denmektedir (Yackel ve Cobb, 1996). Sınıf içi normlar, sınıfta neyin önemli ve hangi davranışların daha değerli olduğunu belirleme açısından oldukça önemlidirler.

Sınıf içi normların diyalog ile nasıl oluşturulduğuna dair bir örnek vermek amacıyla, matematik öğretimi sırasında sıklıkla ortaya çıkan bir senaryo üzerinde durulacaktır. İki basamaklı iki doğal sayıyı (örneğin 25 ve 16) tahtaya alt alta yazdıktan sonra, öğrencilere “Bu toplama işlemini doğru olarak yapan ilk kişiye artı vereceğim!” diyen bir öğretmen farkında olmasa da öğrencilere bir takım mesajlar iletmekte ve sınıf içinde bir takım normlar oluşturmaktadır. Bu ifadenin yüklendiği anlamlardan bazıları şunlardır:

- Soruyu doğru yapmak, soruyu yapmak için uğraşmaktan daha önemlidir.
- Problemin hızlı çözülmesi (en kısa sürede) önemlidir.
- Sorunun nasıl çözüldüğünden çok doğru sonuca ulaşmak önemlidir.

- Sınıfta sadece bir öğrenci doğru cevaba ulaştıktan sonra, diğerlerinin uğraşlarına devam etmesine gerek yoktur.

Görünüşte oldukça “masum” olan ve belki de öğrencileri motive amaçlı kullanılan bu ve benzeri ifadeler sürekli olarak tekrar edildiğinde, aslında sınıf içinde matematik öğrenimine dair bir takım normlar oluşturulmaktadır. Soru çözümünde hız ve sadece doğru sonuca ulaşma şeklinde ifade edilebilecek bu normlar, öğrencilere matematik öğrenimi sırasında nelerin önemli olduğuna ilişkin mesajlar vermektedir. Dolayısıyla örnekte yer alan öğretmen, farkında olmasa da aslında sınıf içinde matematik öğreniminde bir takım normlar oluşturmaktadır.

Cobb ve arkadaşları çağdaş öğretim yaklaşımlarının değer verdiği becerilerin kazandırılmasına dönük normların oluşturulması gerektiği ve buna ters düşen normların ise terk edilmesi gerektiği yönünde uğraş göstermek üzere sınıf içi normlar kavramı üzerine yoğunlaşmışlardır. Bu çalışmada ise sınıf içi norm kavramı çerçevesinden, öğretim programlarının geliştirmeyi hedeflediği sekiz temel beceri incelenecek ve bu becerilerin ortaya çıkması için her sınıfta bulunması gereken temel normlar belirlenecektir. Bahsedilen normların belirlenmesine dair detaylar yöntem kısmının konusu olacaktır.

Yöntem

Bu çalışma, nitel bir araştırma olup doküman incelemesi ile elde edilen verilerin içerik analizine tabi tutulmasına dayanmaktadır. Doküman incelemesi, araştırılması hedeflenen olgu ya da olaylara ilişkin bilgi içeren yazılı materyallerin analizini kapsar (Yıldırım ve Şimşek, 2006, s.187). Makalenin bu kısmında, doküman incelemesinin nasıl yapıldığı ve içerik analizlerinin nasıl gerçekleştirildiği kısaca ele alınacaktır.

Doküman incelemesi kapsamında ilk önce, Milli Eğitim Bakanlığı tarafından, 2005 yılında değişen ilköğretim programlarını tanıtmak amacıyla hazırlanan tanıtım kitapçığı (MEB, 2005a) incelenmiştir. Bu kitapçıkta, yenilenen programlarda değişimin hangi faktörler tarafından zorunlu kılındığı, nasıl gerçekleştirildiği ve bu çalışmaya temel teşkil eden ortak beceriler ve içerikleri (Bkz. Ek-1) yer almakta ve ayrıca farklı alanlardaki öğretim programları da kısaca tanıtılmaktadır. İkinci olarak, Matematik (MEB, 2005b) ve Fen ve Teknoloji (MEB, 2005c) öğretim programları başta olmak üzere diğer alanlardaki programlar için hazırlanan dokümanlar incelenmiştir. Son olarak da, sınıf içi norm kavramını kullanan çalışmalar ve bu

çalışmalarda ortaya konulan normlar incelenmiştir (Yackel ve Cobb, 1996; Cobb ve ark., 1997; Tsai, 2004 ve 2007). Bu şekilde, normlar ile programların ortak becerileri arasında ilişki kurulmuş ve bu becerilerin ortaya çıkması için vazgeçilmez öneme sahip olan normların neler olduğu belirlenmeye çalışılmıştır.

Çalışma kapsamında incelenen dokümanlar içerik analizine tabi tutulmuştur. İçerik analizi yapılırken, yeni programların öğretmen ve öğrenciler için belirlemiş olduğu roller ve bu rollerin farklı alanlar için hazırlanan öğretim programlarında nasıl yorumlandığı, normların sınıf içi katılımcıların kendilerine ve diğerlerine biçmiş olduğu roller ile olan yakın ilişkisinden dolayı, büyük bir titizlikle incelenmiştir. Değişen programlarla ortaya çıkan yeni roller, oluşturulması gerekli normların niteliği hakkında bilgi verici olmuştur.

Değişen öğretim programlarında vurgulanan ortak beceriler, sınıf içi normlar çerçevesinde, bu çalışmayı yürüten araştırmacılar tarafından incelenmiş ve böylece iç güvenirlik sağlanmıştır (Yıldırım ve Şimşek, 2006, s.259). Araştırmacılar, birbirlerinden bağımsız şekilde, normlar üzerine yapılan çalışmalarını incelemiş ve bahsedilen becerilerin ortaya çıkması için sınıflarda oluşması gereken temel normların neler olması gerektiği konusunda çıkarımlarda bulunmuşlardır. Her bir araştırmacı tarafından ortaya konulan normlar, daha sonra bütün araştırmacılar tarafından ortak olarak bir değerlendirmeden geçirilmiştir. Bu süreçte, farklı araştırmacıların ortak olarak belirlediği normlar ortaya konulmuş, farklılık gösterenler ise bütün araştırmacılar tarafından, temel becerilerin programda belirtilen içerikleri ekseninde tekrar değerlendirilmiştir. Daha sonra üzerinde anlaşmaya varılan her bir norm ile ortak beceriler arasındaki ilişkinin belirlenmesine çalışılmıştır. Bu ilişkiler kurulurken, kazandırılması amaçlanan becerilerin içeriğine dair yeni programları tanıtan el kitapçığında yer verilen detaylar dikkate alınmış ve belirlenen normların becerilerin hangi boyutlarına işaret ettiği ortaya konulmuştur. Sonuç olarak, her sınıfta oluşturulması gerekli sekiz temel norm belirlenmiştir.

Yeni Öğretim Programları ve Sınıf İçi Normlar

Yeni öğretim programını tanıtan kitapçıkta (MEB, 2005a), öğretmen ve öğrencilerin üstlenmeleri gereken rollere ilişkin şu bilgiler verilmektedir:

Öğrenciler, kendi öğrenmelerinin sorumluluğunu almalı, sınıf düzeyi arttıkça artan sorumluluklarının farkına varmalıdır. Bilimsel ve teknolojik kavram dağarcıklarını geliştiren,

soru soran ve sorgulayan, kendi problemlerini kuran ve çözen, tartışan, sınıf dışındaki öğrenme fırsatlarını da değerlendiren kişi olması istenmektedir.

Öğretmen, öğrenme ve öğretme sürecini yönlendiren, öğrenme ortamını düzenleyen ve değerlendirme etkinliklerini planlayan kişidir. Aynı zamanda öğretmen öğrencilerin araştıran, sorgulayan, çevresinde gerçekleşen doğal olaylara karşı merak ve ilgi duyan bireyler olarak yetişmelerinde rehberlik etmelidir (MEB, 2005a, s.25).

Öğretmen ve öğrenciler için tanımlanan bu roller aslında sınıf içinde oluşturulması gereken normlar hakkında ipuçları vermektedir. Bunlar arasında, sınıf içinde öğrencilerin tartışmaları, soru sorup fikirlerini paylaşabilmeleri için ortam oluşturulması gerekliliği özellikle vurgulanmıştır. Bu tür bir sınıf ortamının oluşumu, öğretmenin burada bahsedilen özelliklere uygun şekilde rol alması ve öğrencileri bu yönde teşvik etmesiyle yakından ilişkilidir. Fakat burada alıntılan rollerin sekiz temel beceri ile şekillendiğini söylemek mümkündür. Bu becerilere çerçevesinde yapılan incelemeler sonucunda şu normlar belirlenmiştir:

1. İddiaların/çözümlerin açıklanması,
2. Düşüncelerin (iddia/çözüm/açıklama) gerekçelerinin sunulması,
3. Herkesin çekinmeden fikrini paylaşması,
4. Sınıfta paylaşılan düşüncelerin herkes tarafından anlaşılmaya çalışılması,
5. Herkesin yapılan açıklamalara/çözümlere/iddialara katılıp katılmadığını belirtmesi,
6. Anlaşılmayan açıklama/iddia/çözümlerin dile getirilmesi,
7. Alternatif/farklı çözüm/açıklamalar üretilmesi,
8. İddia/çözüm/açıklamaların doğruluğunun sorgulanması.

Belirlenen bu normlar, literatürde sunulan çalışmaların ortaya koyduğu normlar ile de örtüşmektedir (Yackel ve Cobb, 1996; Cobb ve ark., 1997; Driver, Newton ve Osborne, 2000; Erduran, Simon ve Osborne, 2004; Erduran, Ardaç ve Yakmaci-Guzel, 2006). Bu normlar ile hedeflenen temel beceriler arasındaki ilişkiler (programlardaki ortak becerilere dair detaylar Ek-1’de sunulmuştur) için yapılan analizler Tablo-1’de ortaya konulmaktadır.

Özmantar, M.F., Bingölbali, E., Demir, S., Sağlam, Y. ve Keser, Z. (2009).Değişen öğretim programları ve sınıf içi normlar. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi* [Bağlantıda]. 6:2. Erişim: <http://www.insanbilimleri.com>

Tablo-1. Belirlenen normlar ile ortak beceriler arasındaki ilişkiler

Norm	Eleştirel düşünme	Yaratıcı düşünme	İletişim	Araştırma sorgulama	Problem çözme	Bilgi teknolojileri	Girişimcilik	Türkçe'yi kullanma
İddiaların/çözümlerin açıklanması	Yorum yapma	Ayrıntılı fikirler geliştirme ve zenginleştirme, Fikirler ve çözümler ortaya çıkarma	Ortama uygun konuşma üslubunu belirleme	Fikirleri geliştirme; Sonuçları sunma yollarını belirleme; Bulunanları uygun bir dille ifade etme	Problemın anlaşılması, işlem sırasında çalışmaların gözlenmesi	Seçilen bilgileri değerlendirme, sonuca varma, sonucu uygun formda sunma	Sosyal ilişkilerde ve iletişimde gerekli davranışları uygun bir şekilde ve uygun zamanda ortaya koyma	Duygu, düşünce, hayal ve isteklerini, açık ve anlaşılır bir şekilde eksiksiz ifade edebilme, zengin bir söz varlığına sahip olma
Düşüncelerin (iddia/çözüm/açıklama) gerekçelerinin sunulması	Sebepler sonuç ilişkilerini bulma; Verilen bilgilerin kabul edilebilirliğini ve geçerliliğini belirleme; Kuşku temelli sorgulayıcı bir yaklaşımla karar verme için gerekçelere başvurma	Ayrıntılı fikirler geliştirme ve zenginleştirme, bir fikre çok farklı açılardan bakma	Okuduğunu anlama ve eleştirme; Kendi ve başkalarının yazdıklarını eleştirme	Anlamli tahminde bulunma, sonuçları destekleyecek verilere karar verme, sonuçların tekrar incelenmesi gerekli gereklemediğine karar verme; Bulunanlarla asıl fikrin bağlantısını kurma; Verileri ortaya koyma; Sonucu destekleyici verilerin yeterliğine karar verme, ne kadar veri toplaması gerektiğine karar verme	Çözüm aşamasında elde edilen veri ve bilgileri değerlendirme; Çözümün anlamlılığını ve yararlılığını değerlendirme	Bilgi teknolojilerini yerinde kullanma konusunda doğru karar verme, taranan bilgilerin işe yararlılığını sezme ve ayırma, ayrılan bilgileri analiz etme	Herhangi bir alanda ihtiyaç duyulabilecek bir ürünün gerekliliğini ortaya koyma	
Sınıfta paylaşılan düşüncelerin herkes tarafından anlaşılmasına çalışılması	Verilen bilgilerin kabul edilebilirliğini ve geçerliliğini belirleme; Bilgileri anlamlandırarak değerlendirmeler yapmak için arkadaş ve öğretmeni dinleyip anlamaya çalışma	Bir temel fikri, değiştirme, birleştirme; Fikirlerin farklı ve yeni olması; Kendi fikrini karşılaştırmak	Aktif dinleme, söz hakkı verme, arkadaşlarıyla etkileşim içerisinde olma, dinlediğini anlama ve eleştirme	Doğru ve anlamli sorular sormak için dinleyip anlamaya çalışma; Fikirleri geliştirme; Bulunanların ilk beklentileri karşılayıp karşılamadığına karar verme	Çözüm aşamasında elde edilen veri ve bilgileri değerlendirme; Çözümün anlamlılığın ve işe yararlılığını değerlendirme	Taranan bilgilerin işe yararlılığını sezme ve ayırma	Empati kurma, insan ilişkilerinde uyumlu davranışları gösterebilme	Okuduğunu, gördüğünü, dinlediğini tam ve eksiksiz olarak anlayabilme
Herkesin yapılan açıklamalara/çözümlere/iddialara katılıp katılmadığını belirtmesi	Kuşku temelli, sorgulayıcı bir yaklaşımla konulara bakma, yorum yapma ve karar verme		Grup içinde arkadaşlarıyla etkileşim içinde olma, dinlediğini anlama ve eleştirme	Sonuçların tekrar incelenmesi gerekli gereklemediğine karar verme, bulunanlarla asıl fikrin bağlantısını kurma	Yöntemlerin sınılanması, çözümün anlamlılığının ve işe yararlılığının değerlendirilmesi	Taranan bilgilerin işe yararlılığını sezme ve ayırma, seçilen bilgileri değerlendirme ve sonuca varma	Sosyal ilişkilerde ve iletişimde gerekli davranışları uygun bir şekilde ve uygun zamanda ortaya koyma; İnsan ilişkilerinde uyumlu davranışları gösterebilme	Okuduğunu, gördüğünü, dinlediğini tam ve eksiksiz olarak anlayabilme

Özmantar, M.F., Bingölbali, E., Demir, S., Sağlam, Y. ve Keser, Z. (2009).Değişen öğretim programları ve sınıf içi normlar. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi* [Bağlantıda]. 6:2. Erişim: <http://www.insanbilimleri.com>

Anlaşılmayan açıklama/iddia/çözümlerin dile getirilmesi	Analiz etme; Değerlendirme; Anlamlandırma;		Arkadaşlarıyla etkileşim kurma; okuduğunu, yazdığını ve dinlediğini anlama	Doğru ve anlamlı sorular sorarak problemi fark etme; Sonucu destekleyici verilerin yeterliğine karar verme	Problemin anlaşılması; Çözümün anlamlılığını ve yararlılığını değerlendirme	İşe yarayan bilgiyi ayırma	İnsan ilişkilerinde uyumlu davranışları gösterebilme	Okuduğunu, gördüğünü, dinlediğini tam ve eksiksiz olarak anlayabilme
Alternatif/farklı çözüm/açıklamalar üretilmesi	Ayrıntılarda benzerlik ve farklılıkları yakalama	Yeni ve farklı ürün ve düşünce üretme; Olaylara farklı bakabilme; Ayrıntılı fikirler geliştirme ve zenginleştirme; Sorunlara benzersiz ve kendine özgü çözümler bulma; Bir fikre ya da ürüne çok farklı açılardan bakabilme		Bulunanlarla asıl fikrin bağlantısını kurma	Yöntemlerin sınanması, işlemler sırasında çalışmaların gözlenmesi	Taranan bilgilerin işe yararlılığını sezme ve ayırma, ayrılan bilgileri analiz etme, işe yarayanları seçme, seçilen bilgileri değerlendirme ve sonuca varma	Talep görebilecek bir ürünü (bu ürün bir fikir de olabilir) daha iyi üretebilmek, ihtiyaç duyulabilecek bir ürünün gerekliliğini sezme	Düşüncelerin anlaşılır şekilde ifade edilmesi
İddia/çözüm/açıklamaların doğruluğunun sorgulanması	Verilen bilgilerin kabul edilebilirliğini, geçerliliğini belirleme, analiz etme, değerlendirme, anlamlandırma		Okuma, yazma, dinleme ve konuşma sürecinde eleştirel olma	Sonucu test etme; Nasıl gözlem ve kıyas yapacağını belirleme; Sonuçların tekrar incelenmesi gerekip gerekmediğine karar verme; Bulunanların ilk beklentileri karşılayıp karşılamadığına karar verme	Yöntemlerin sınanması; Çözümün anlamlılığını ve işe yararlılığını değerlendirme; Çözüm aşamasında elde edilen veri ve bilgileri değerlendirme	Taranan bilgilerin işe yararlılığını sezme ve ayırma, seçilen bilgileri değerlendirme ve sonuca varma		Okuduğunu, gördüğünü, dinlediğini tam ve eksiksiz olarak anlayabilme
Herkesin çekinmeden fikrini paylaşması			Söz hakkı verme				Empati kurma; İnsan ilişkilerinde uyumlu davranışları gösterebilme; Risk alma	Düşüncelerini açık ve anlaşılır bir şekilde ifade edebilme

Temel becerilerin öğrencilere kazandırılması için bu normların hepsinin sınıf içinde uygulanması gerekmektedir. Çünkü burada öne çıkan normların birinin eksikliği, diğerlerinin oluşmasına engel olacak potansiyele sahiptir. Dolayısıyla Tablo-1’de belirtilen normlardan bazılarının ortak beceriler için verilen içerikle bire bir örtüşen yönleri her zaman net olmasa bile var olan ilişkiler bütün normlar birlikte düşünüldüğünde anlam kazanmaktadır. Bir örnek üzerinden açıklamak gerekirse, herkesin fikrini çekinmeden açıklamasına dair oluşturulacak norm ele alındığında bu norm ile iletişim becerisi için programda verilen detaylar (bakınız Ek-1) arasında açık bir ilişki olmasına rağmen (bakınız Tablo-1), bu normun eleştirel düşünme becerisi ile olan ilişkisi açıkça görülmeyebilir. Fakat öğrencilerin fikirlerini çekinmeden paylaşabilmesi şeklindeki bir norm eleştirel düşünceyi teşvik edecek aksi halde fikrini söyleme ihtiyacı duymayan (veya bu ortamı bulamayan) öğrenci, arkadaşını eleştirel bir şekilde dinlemeyebilecektir. Dolayısıyla, burada ele alınan normların programda belirtilen becerilerin hepsi ile aynı anda içerik olarak örtüşmesini beklemek yerine, bu normlar oluşturulduğunda ortaya çıkacak olan diyaloglar ile sınıf içi kültürün nasıl şekilleneceği, öğretmen-öğrenci ve öğrenci-öğrenci diyaloglarının nasıl ortaya çıkacağı üzerinde düşünmek daha doğru olacaktır.

Çalışma kapsamında ortaya konan normların tamamının bir bütün olarak değerlendirilmesi gerekmektedir. Çünkü her bir norm bir diğerini tamamlayıcı niteliktedir. Öğrencilerin derse katılarak açıklamalar yapması, yapılan açıklamaların gerekçeleri ile sunulması, gerekçelere dayalı olarak alternatifler (değişik çözüm yolları ve farklı açıklamalar) geliştirilmesi, sunulan alternatiflerin değerlendirilerek doğruluğunun sorgulanması, sınıf içerisinde normlar olarak oluşturulduğunda açıklama yapan öğrencinin diğerleri tarafından anlaşılmaya çalışılmasını gerekli kılacaktır. Ayrıca, bu süreçte öğrencilerin açıklama yapan arkadaşlarına katılıp katılmadıklarını belirtebilmeleri için anlaşılmayan noktaları sorabilmeleri; arkadaşlarına katılıp katılmadıklarına dair yaptıkları açıklamalarda gerekçeler sunmaları; arkadaşlarının yaptığı açıklamalar ve gerekçeler anlaşıldıktan sonra, kendi fikirlerinin bir alternatif oluşturup oluşturmadığına karar vermeleri gerekecektir. Burada bahsedilen şekilde sınıf içi etkin bir iletişim oluşması ise herkesin fikrini çekinmeden paylaşabilmesini gerekli kılmaktadır.

Sınıf İçi Normlar ve Ortak Beceriler: Uygulama Örnekleri

Sınıf içi normlar ve temel beceriler arasındaki ilişkilerin daha iyi anlaşılması için Cobb ve arkadaşlarının (2007 s. 165-168) bir ilköğretim okulunda uygulamaya dayalı olarak yaptıkları çalışmaya yer verilmiştir. Bu amaçla, belirli sınıf içi normlar oluşturmaya çalışan bir matematik öğretmenin (Bayan Smith) ilköğretim 1. sınıflarla işlediği matematik dersi sırasında ortaya çıkan 2 diyalog üzerinde durulacak ve bu normların temel becerilerin gelişimine yaptığı katkılara ilişkin örnekler verilecektir.

Bayan Smith, sınıfında farklı çözümlerin açıklanarak ve gerekçelendirilerek sunulması, diğer öğrenciler tarafından getirilen çözümlerin dinlenip anlaşılması için uğraş gösterilmesi, herhangi bir fikre destek ve karşı çıkmaların gerekçeleriyle birlikte yapılması, öğrencilerin anlamadıkları yerleri ifade edebilmeleri, öğrenciler tarafından getirilen yanlış çözümlerin sınıfça değerlendirilmesi gibi sınıf içi normlar oluşturmaya çalışmıştır. Aşağıdaki diyaloglar Bayan Smith'in bu normların oluşumuna dikkat ederek işlemiş olduğu derste ortaya çıkmıştır.

Diyalog 1

Birinci diyalog “8+9” işlemi ile ilgili olarak Bayan Smith ve öğrenciler arasında geçen konuşmalara dayanmaktadır. Bayan Smith öğrencilere, sınıftaki tepegözü kullanarak ve yapılan işlemleri beyaz tahtaya yansıtarak aşağıdaki etkinliği gerçekleştirmiştir.

Etkinlik: Bayan Smith “Bir kurabiye kutusunda sekiz kurabiye bulunmaktadır” der. 8 sayısı kutunun içine yazar. Daha sonra, kurabiye kutusunun sağ tarafına bir kutu çizer ve içine +9 yazar. Bayan Smith öğrencilere toplamda kaç tane kurabiye olduğu sorar.

Aşağıdaki diyalog Jordan'ın bu soruya 17 olarak verdiği cevabını açıklamasıyla başlamaktadır.

- 1 Jordan: Bakınız, Ben...
- 2 Öğretmen: (Sözünü keser) Yüksek sesle konuş. Çünkü Jan oradan seni duymakta güçlük çektiklerini söylüyor
- 3 Jordan: Bakınız, ben 9 ile başladım ve sonra 8'i ilave ettim.
- 4 Öğretmen: 9 ile başlayıp sonra 8'i ilave ettin? 8'e kadar saydın mı? Öyle mi yaptın?

- 5 Jordan: Dörderli.
- 6 Öğretmen: Tamam. Teşekkür ederim. Jordan toplamayı sayarak yaptığını söyledi... Peki başka bir yolla çözen oldu mu? Bob.
- 7 Bob: Biliyordum ki eğer 1 tanesini alırsanız, eğer 9 taneniz varsa ve ondan sonra...8 ilave ederseniz ve ondan sonra 8'den bir tane alırsanız ve 9'un yanına koyarsanız ve size 7 tane kalmış olur ve bu da 17 yapar.
- 8 Öğretmen: [Bob konuşurken o aşağıdakini yazar]

$$\begin{array}{r} 9+8= \\ \swarrow \searrow \\ 1 \quad 7 \end{array}$$

$$9+1=10$$

$$10+7=17$$

Bob'un ne dediğini anladınız mı? Bu size anlamlı geldi mi? [öğrenciler ellerini kaldırırlar] Başka yolla çözen oldu mu? Karen?

- 9 Karen: Sekiz artı 8'in 16 olduğunu biliyordum ve 1 fazlasını alırsanız bu 17 olur.
- 10 Bayan Smith bu cevabı ayrıca kendisi tekrar eder ve tahtaya yazar. Bayan Smith, aynı şekilde bir sonraki öğrencinin "ben 9 artı 9'un 18 olduğunu düşündüm ve eğer sekiz ve 9'u toplarsam bu 17 olur" cevabını da kendi cümleleriyle sunar ve tahtaya yansıtır. Bayan Smith ve öğrenciler arasındaki bu türden diyaloglar (öğretmen-öğrenci-öğretmen) 4 öğrencinin daha farklı çözüm stratejilerini açıklamalarıyla tekrar eder.
- 11 [Bu tür diyaloglar sonunda Bayan Smith yapılanları kısaca özetler ve öğrencilerinden beklentilerini şu şekilde açıklar:] Hepinizin yaptığı bir şey... 8+9'un ne olduğunu birçok değişik yoldan hesaplayabiliriz. Ve bunun bize söylediği ve bana düşündürdüğü şey şu ki arkadaşlarımız konuşurken siz onları dinliyordunuz ve böylece sizin çözümünüzün farklı bir çözüm yolu olup olmadığını biliyordunuz ya da sizin çözüm yolunuzun sizden öncekilerin çözüm yolu olup olmadığını biliyordunuz. Arkadaşlarımızın söylediklerini dinliyor olmanız önemliydi.

Matematik dersinde toplama işlemine dair ortaya çıkan bu diyalog, bu çalışma kapsamında ortaya konulan sınıf içi normların öğretmen-öğrenci arasındaki iletişimi nasıl şekillendirdiğine ve öğretmenin burada oynamış olduğu rolün önemine dair güzel bir örnek sunmaktadır. Yukarıdaki diyalogda öne çıkan normlardan bazıları şu şekilde belirtilebilir:

- Öğretmenin öğrencilerden açıklamalar beklemesi,
- Açıklamaların gerekçelendirilmesi,
- Yapılan açıklamaları herkesin dinleyip anlamaya çalışması,
- Farklı çözüm yollarının bulunması.

Bayan Smith'in sınıfında oluşturmuş olduğu normlar, öğretmen-öğrenci ve öğrenci-öğrenci diyalogları üzerinden sınıf içi uygulamaları ve öğrenme imkânlarını şekillendirecek kadar etkilidir. Örneğin Bayan Smith'in sürekli farklı çözümler soruyor olması neticesinde bu öğretmenin bir toplama işlemi için 6 farklı çözüm yöntemini öğrencilerden elde etmiş olması özellikle belirtilmelidir. Farklı çözümlerin öğretmen tarafından değer görmesi, öğrencileri alternatif çözümler geliştirmeye teşvik ettiği gibi onların arkadaşlarını dikkatlice dinleyip kendi çözümlerinin farklı olup olmadığını belirlemelerini de beraberinde getirmektedir. Ayrıca Bayan Smith'in öğrencilerinin birbirini dinleyip, sonuca giden yolun anlamlılığının önemi üzerinde durması da yine not edilmelidir.

Bu normların şekillendirdiği diyalog ve sınıf ortamı yeni programda yer alan sekiz temel beceri ekseninde ele alınırsa, Bayan Smith'in yaklaşımının öğrencilerin

- Eleştirel düşünme (yorum yaparak, benzerlik ve farklılıkları yakalayarak),
- Yaratıcı düşünme (ayrıntılı fikirler geliştirme ve zenginleştirme, yeni ve farklı düşünce üretme),
- İletişim (ortama uygun konuşma, aktif dinleme ve söz hakkı verme),
- Problem çözme (stratejilerin geliştirilip denenmesi),
- Girişimcilik (alternatifler üretip sınıfla paylaşması) becerilerini geliştirmek için uygun ortamlar hazırladığı söylenebilir.

Burada yeni programın üzerinde durduğu bu temel becerilerin sınıf içinde oluşturulacak normlarla yakından ilişkili olduğu somut bir örnek üzerinden görülmektedir. Ayrıca öğretmenin, bu normların oluşumunda ve sonucunda kazanılacak beceriler konusunda merkezi bir rol üstlendiğini özellikle belirtmek gerekir. Çünkü yukarıdaki örnekte de görüleceği gibi, öğretmenin teşvik ve ısrarı ile öğrenciler farklı düşünceler üretme, arkadaşlarını dinleyip anlamaya çalışma ve açıklamalar yapma noktasında uğraşlar sergilemişlerdir. Bu uğraşların yeni öğretim programının amaçladığı becerilerin kazanımı için önemi ise açıktır.

Aşağıda yine bu öğretmenin aynı ders içerisinde öğrencilerle diyaloguna başka bir örnek sunulmuştur. Bu diyalogda ise öğretmenin sınıf içi normlar oluşturma ve buna dayalı

olarak geliştirdiği iletişim şekli üzerinde durulması, sınıf içi normlar ile ortak beceriler arasındaki ilişkinin daha da net hale gelmesi için önem taşımaktadır.

Diyalog 2

İkinci diyalog yine Bayan Smith'in sınıfından ortaya çıkmış ve bir çıkarma işlemi ile alakalı olarak Bayan Smith ve öğrencileri arasından geçen konuşmalardan alınmıştır.

Etkinlik: Bayan Smith kurabiye kutusunun resmini kullanarak ve bu sefer 14-6 işleminin sonucunun ne olacağı sorusunu yöneltmiştir. Bir öğrenci, Joseph, bu soruyu abaküs ile çözdüğünü belirtir. Joseph cevabını, 7'şerli iki grup boncuk oluşturduğunu, bu grupların birinden 6 çıkarınca, sekiz tane boncuk kaldığını hemen bildiğini söyleyerek açıklar.

- 1 Öğretmen: Joseph'ın ne söylediğini anlayan varsa elini kaldırsın. Eğer bu size anlamlı geliyorsa elinizi kaldırınız. [Birkaç öğrenci ellerini kaldırmıyorlar] Tamam, eğer bu size anlaşılır gelmiyorsa, Joseph'a çözüm yolunu anlamanıza yardımcı olması için ne sorabilirsiniz?
- 2 Donald: 14 ile nasıl başladığını anlamadım...
- 3 Joseph: Hayır, ben 7 ve 7 eşittir 14 yaptım, ve 7'yi 6 ve 1 olarak ayırdım ve 1'i, 7'ye ilave ettim bu da o zaman sekiz olur.
- 4 Jan: 6 ve 1 sayılarını nasıl elde ettiğini anlamadım.
- 5 Joseph: Şunu demek istiyorum: 7 artı 1 yapar, şunu demek istiyorum 6 artı 1, 7 yapar.
- 6 Jan: Peki, fakat sekiz ne oluyor?
- 7 Joseph: Oh, 8, ben, ben yaklaşık 7 taneye sahibim.[Öğretmen abaküsü tepegözün üzerine koyar ve 7'şerli iki grup boncuk oluşturur] Burada diğer 7'nin yanındaki 7'yi görebiliyor musunuz? [Öğretmen 7'şerli bir grubu 6 ve 1 boncuktan oluşmak üzere ikiye ayırır] Oradaki 1 ve 7'den 8'i oluşturum.
- 8 Jan: Haa!
- 9 Öğretmen: Joseph, çözümünü gerçekten çok iyi açıkladın. Bazı arkadaşlarının senin ne söylediğini görmelerini sağlarsan iyi olur.[Joseph cevabını açıklarken, öğretmen abaküs üzerindeki boncukları karıştırır]
- 10 Jan: Anladım... Bu güzel bir yoldur.
- 11 Öğretmen: Jan, sorun için çok teşekkürler. Donald, senin farklı bir çözüm yolun var

mı?

12 Donald: Evet.

13 Öğretmen: Dikkatinizi Donald'a verin.

14 Öğretmen: Benimle beraber kurabiyelerle alakalı düşündüğünüz için teşekkürler. Fakat her şeyden çok, birbirinizi dinlediğiniz ve farklı bir çözüm yoluna sahip olup olmadığınız noktasında uğraş gösterdiğiniz ve arkadaşlarınızın söylediklerinin sizin için anlaşılır olup olmadığı açısından dinlediğiniz için teşekkürler. Sizlerden bazıları herhangi bir arkadaşınızın açıklamasını anlamadığı zaman sorular sordular ve bu gerçekten önemlidir çünkü biz gerçekten birbirimizi anlamak istiyoruz.

Bu diyalogda, açıklamalar yapılması, gerekçeler sunulması, sınıfın dile getirilen fikri anlamaya çalışması, anlaşılmayan noktaların açıklama yapan kişiye sorulması ve alternatif çözümler üretilmesi gibi sınıf içi normların varlığını görmek mümkündür. Joseph'in yaptığı açıklamayı Donald'ın anlamadığını ifade etmesi ve neyi anlamadığını belirtmesi; bunun için Joseph'in yapmış olduğu açıklamaya karşın Jan'ın anlamadığı noktaları dile getirmesi; bunlar karşısında Joseph'in hem açıklamalar sunması ve hem de açıklamalarını gerekçelendirmesi, bahsedilen normlara ilişkin örnekler olarak verilebilir. Bu diyalog, sınıfta oluşturulan normların karşılıklı etkileşimi ne kadar derinden etkileyebileceğine dair bir örnek sunmaktadır. Bununla birlikte, burada öğretmenin söz konusu normları oluşturma çabası vurgulanmalıdır. Örneğin, diyalogun en başında Joseph'in çıkarma işlemi için yapmış olduğu açıklamadan sonra öğretmenin "Joseph'in ne söylediğini anlayan varsa elini kaldırsın. Eğer bu size anlamlı geliyorsa elinizi kaldırınız" ifadesiyle, yapılan açıklamaların herkes tarafından anlaşılmasının önemli olduğu mesajını vermesi ve yine "Eğer bu size anlaşılır gelmiyorsa, Joseph'a çözüm yolunu anlamana yardımcı olması için ne sorabilirsiniz" şeklindeki yönlendirmesiyle de anlaşılmayan yerlerin sorulmasını teşvik etmesi önemlidir. Joseph'in açıklama ve gerekçelendirme sürecinde, öğretmenin abaküsü tepегöz üzerine yerleştirip sınıfa yapmış olduğu gösterimlerle, bu öğrencinin uğraşını teşvik edip buna değer verdiği yönünde sınıfa verdiği mesaj da oldukça önemlidir. Bu öğretmenin, Joseph'in açıklamalarının arkadaşları tarafından anlaşılmasına ve doğru bir çözüm sunulmasına rağmen, farklı çözüm yolları sorması da yine alternatif çözümler üretilmesine vermiş olduğu önemin ve bu yönde sınıfı teşvik ederek normlar oluşturma uğraşısının göstergeleridir.

Yukarıda kısa bir analizi sunulan bu diyalog, programlardaki ortak beceriler ekseninde düşünüldüğünde, normlar ile bu beceriler arasındaki ilişkiler daha da netleşmektedir. Sınıf içinde üretilen çözüme dair öğrencilerin sergilediği anlama çabaları ve sonucunda sordukları sorular, ve geliştirilen alternatif çözümler ile eleştirel düşünme becerilerinin gelişimi için bir fırsat ortaya çıktığı; sorulan sorulara karşı ayrıntılı fikirler geliştirme sebebiyle öğrencilerin yaratıcı düşünmeye teşvik edildiği; sınıfta paylaşılan düşüncelerin anlamaya çalışılması, anlaşılmayan yerlerin sorulması ve öğrencilerin birbirine söz hakkı vermeleri ile iletişim becerilerinin gelişimine imkan tanınması, söz konusu normların hedeflenen beceriler için ne denli önemli olduğunu ortaya koyması açısından kayda değer örnekler sunmaktadır.

Tartışma: Sonuç ve Öneriler

Bu çalışmada, değişen yeni öğretim programlarının öğrencilerde geliştirmeyi amaçladığı sekiz temel becerinin farklı bir sınıf kültürü inşa etmeyi gerekli kıldığı belirtilmiş ve bu kültürün önemli dinamiklerinden birisi olan sınıf içi normlar üzerinde durulmuştur. Bu bağlamda, sınıf içi normların ne olduğu açıklanmış, temel becerilerin gelişimine olanak tanıyacak bir sınıfta bulunması gereken önemli normlar verilmiş ve bu normların beceriler ile olan ilişkisi yapılan analizlerle açıklanmaya çalışılmıştır. Çalışmanın bu kısmında ise sınıf içi normlar ile sekiz temel beceri ekseninde bir tartışma sunulacak ve bir takım önerilere yer verilecektir.

Sınıf içi normlar doğaları gereği her sınıfta kaçınılmaz olarak vardır. Sınıf ortamında yer alan bireylerin, kendilerine ve kendileri dışındakilere biçmiş oldukları roller ve buna dayalı olarak ortaya çıkan her türlü iletişim şekli, bir takım yazılı olmayan kurallar oluşturmaktadırlar. Bu kurallar ise neyin önemli ve değerli olduğu konusunda öğrencilere mesajlar vermektedir. Verilen örnek diyaloglardan da görüldüğü gibi oluşturulan normlar ders işleyişini derinden etkileyecek bir güce sahiptir. Örneğin, bir sınıfta, sürekli olarak, sorulan soruya ilk önce kimin cevap vereceği vurgulandığında, soruya alternatif çözümler ya da bulunan çözümlere için getirilecek gerekçelerden çok sonuca en hızlı ulaşılması gereği şeklinde bir mesaj verilmektedir. Bu durumda, sorunun çözümü için uğraş göstermek yerine sadece sonuç odaklı bir algı oluşmakta ve belirli öğrencilerin katılımı ile sınırlı bir etkileşim ortaya çıkmaktadır. Hâlbuki yeni öğretim programlarının yaklaşımları dikkate alındığında, bu tür uygulamalardan uzak durulması ve bunun yerine öğrencilerin yaratıcı ve eleştirel düşünebilmeleri, iletişime açık ve katılımcı olmaları, araştırıp sorgulayabilmelerine imkân

tanıyacak sınıf ortamlarının oluşturulması gerekliliği öne çıkmaktadır. Dolayısıyla, her sınıfta kaçınılmaz olarak var olan normlar, burada bahsedilen türden sınıf ortamları oluşturmak amacıyla, öğretmenler tarafından belirli bir farkındalık içerisinde yeniden ele alınmalıdır.

Yeni normların oluşturulması, öğretim programlarının öğretmen ve öğrenciler için tanımlanmış olduğu roller ile de yakından ilişkilidir. Çünkü norm kavramı aslında, sınıfta yer alan bireylerin birbirleri ile olan iletişimleri ve kendileri ve diğerlerine biçilen roller ile yakından ilgilidir. Örneğin, kendisine bilginin kaynağı ve öğrencileri de bu kaynaktan doldurulacak bireyler olarak gören öğretmen, ders işleyişinde ve sınıf içi uygulamalarında öğrencinin aktif katılımını, sorgulayan bir yaklaşım benimsemesini önemsemeyecek ve oluşturulan normlarda bu yönde olacaktır. Ancak programların öğretmen ve öğrencilere biçmiş olduğu roller dikkate alındığında karşılıklı etkileşime ve sınıf içi uygulamalara dair yeni bir takım normların gerekli olacağı açıktır. Çünkü oluşturulan normlar, öğrencilerin derse katılım şekline seçilen etkinliklere, öğrenim sürecinin işleyişinden çıktılarının değerlendirilmesine varıncaya kadar geniş bir yelpazede uygulamaları değiştirecektir.

Bütün bu etkiler dikkate alınarak programların amaçladığı becerilerin ortaya çıkmasına olanak tanıyacak sınıf ortamının oluşturulmasında gerekli olan normlar nelerdir? Bu çalışma kapsamında yapılan incelemeler sonucunda şu sekiz norm belirlenmiştir:

1. Açıklamalar yapılması,
2. Gerekçeler sunulması,
3. Fikirlerin çekinmeden paylaşılması,
4. Başkalarının düşüncelerinin anlaşılmasına çalışılması,
5. Düşüncelere katılıp katılmadığının belirtilmesi,
6. Anlaşılmayan düşüncelerin dile getirilmesi,
7. Alternatif düşünceler üretilmesi,
8. Düşüncelerin doğruluğunun sorgulanması.

Sınıf içi normlar, hedeflenen sekiz temel becerinin ortaya çıkmasını sağlayacak sınıf ortamlarının oluşturulması için her sınıf kültürünün sahip olması gereken kuralları ortaya koymaktadır. Çünkü tam tersi bir durumda, öğrenci-öğretmen diyaloglarında fark edilmeden verilen mesajlarla, öğrencilerin temel becerilere sahip olmalarını engelleyici bir sınıf ortamı oluşturulabilecektir.

Bu çalışma kapsamında ortaya konan normlar, yeni programların amaçladığı becerilerin öğrencilerde gelişimi yönünde atılması gereken somut adımlara yönelik bir

yaklaşım sunması açısından önemlidir. Buradan hareketle, yeni öğretim programlarının alan farkı gözetmeksizin, amaçlanan sekiz temel beceriyi öğrencilere kazandırarak istendik şekilde uygulanabilmesi için öğretmenlere bu yönde eğitimler verilmesi gerekmektedir. Verilecek eğitimlerde öğretmenlerin kendi sınıflarında oluşturdukları normların farkına varmaları, yeni öğretim programları kapsamında üstlenmeleri gereken rolleri tam olarak anlayıp hayata geçirebilmeleri ve oluşturulan normların uygulamayı nasıl şekillendirebileceğine dair farkındalıklar kazanmaları sağlanmalıdır. Verilecek bu eğitimlerin nasıl bir yöntem ve ne kadar bir süreyle verilmesi gerektiği, üzerinde düşünülmesi gerekli bir konudur. Ayrıca bu makalede ortaya konulan normların değişik alanlarda (Matematik, Fen ve Teknoloji, Türkçe gibi) çalışan öğretmenlerce uygulanması ve bu uygulamaların hedef becerilerin gelişimine ne tür katkılarda bulunacağı yeni çalışmalar yapılarak incelenmelidir.

Kaynaklar

- Bingölbali, E., Özmantar, M.F. ve Akkoç, H. (2008a). Curriculum reform in primary mathematics education: teacher difficulties and dilemmas. In Figueras, O. & Sepúlveda, A. (Eds.). *Proceedings of the Joint Meeting of the 32nd Conference of the International Group for the Psychology of Mathematics Education, and the XXX North American Chapter*, Morelia, Michoacán, México, PME, v2, p. 169-176.
- Bingölbali, E., Özmantar, M.F. ve Akkoç, H. (2008b). Sınıf Öğretmenlerinin Farklı Matematiksel Çözüm Yollarını Değerlendirme Süreçleri. *VII. Ulusal Sınıf Öğretmenliği Eğitimi Sempozyumu 2-3-4 Mayıs 2008*, Çanakkale.
- Bulut, M. (2007). Curriculum reform in Turkey: a case of primary school mathematics curriculum. *Eurasia Journal of Mathematics, Science & Technology Education*, 3(3), 203-212.
- Cobb, P., Gravemeijer, K.P.E., Yackel, E., McClain, K. & Whitenack, J.W. (1997). Mathematizing and symbolizing: The emergence of chains of signification in one first-grade classroom. In: D. Kirschner & J. Whitson (Eds.), *Situated cognition theory: Social, semiotic, and neurological perspectives*, Mahwah, NJ: Lawrence Erlbaum Associates, pp. 151-233.
- Driver, R., Newton, P. & Osborne, J. (2000). Establishing the norms of scientific argumentation in classrooms, *Science Education*, 84, 287-312.
- Erdoğan, M. (2007). Yeni geliştirilen dördüncü ve beşinci sınıf fen ve teknoloji dersi öğretim programının analizi: nitel bir çalışma. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 5(2), 221-254.
- Erduran, S., Ardaç, D., ve Yakmaci-Guzel, B. (2006). Learning to teach argumentation: case studies of preservice secondary science teachers. *Eurasia Journal of Mathematics, Science and Technology Education*, 2(2), 1-14.
- Erduran, S., Simon, S., ve Osborne, J. (2004). TAPping into argumentation: developments in the application of Toulmin's argument pattern for studying science discourse. *Science Education*, 88(6), 915-933.
- MEB (2005a). *İlköğretim 1-5 sınıf programları tanıtım el kitabı*. Ankara: Devlet Kitapları Müdürlüğü Basımevi.

Özmantar, M.F., Bingölbali, E., Demir, S., Sağlam, Y., Keser, Z. (2009). Değişen öğretim programları ve sınıf içi normlar. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi* [Bağlantıda]. 6:2. Erişim: <http://www.insanbilimleri.com>

-
- MEB (2005b). Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı, *İlköğretim Matematik Dersi (1-5. Sınıflar) Öğretim Programı*. Ankara: MEB Basimevi.
- MEB (2005c). İlköğretim fen ve teknoloji dersi; 4-5. sınıflar öğretim programı. Ankara: Millî Eğitim Bakanlığı
- Özmantar, M.F., Bingölbali, E. ve Akkoç, H. (2008). İlköğretim Sınıf Öğretmenlerinin Açık Uçlu Matematik Soruları Değerlendirme Süreçleri. VII. *Ulusal Sınıf Öğretmenliği Eğitimi Sempozyumu* 2-3-4 Mayıs 2008, Çanakkale.
- Toptaş, V. (2006). İlköğretim Matematik dersi (1-5). Öğretim programının uygulanmasında sınıf öğretmenlerinin karşılaştıkları sorunlarla ilgili görüşleri. *Ulusal Sınıf Öğretmenliği Kongresi, Bildiri Kitabı, Cilt 1*, 277-285. Ankara: Kök Yayıncılık.
- Tsai, W-H. (2004). Supporting teachers on developing teaching norms based on children's learning mathematics. In Høines, M.J. and Fuglestad, A.B. (Eds.), *Proceedings of the 28th Conference of the International Group for the Psychology of Mathematics Education*, 2004 Vol 4 pp. 329–336.
- Tsai, W-H. (2007). Interactions Between Teaching Norms of Teacher's Professional Community and Learning Norms of Classroom Communities. In Wood, J. H. Lew, H. C. Park, K. S. & Seo, D. Y. (Eds). *Proceeding of the 31st Conference of the International Group for the Psychology of Mathematics Education*. Vol. 4, pp. 217-224.
- Yackel, E ve Cobb, P (1996) Sociomathematical Norms, Argumentation, and Autonomy in Mathematics, *Journal for Research in Mathematics Education*, 27, 458-477.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2006). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. Seçkin Yayınları.

EK 1.

Programlarda Ortak Beceriler (MEB, 2005a, s.23-24)

Yenilenen ilköğretim (1-5. sınıflar) programında aşağıdaki beceriler, öğrencilere kazandırılacak ortak beceriler olarak kabul edilmiştir. Bu becerilerin sağlanması içinde her bir dersin programında çeşitli kazanım ve etkinliklere yer verilmiştir.

1. Eleştirel Düşünme Becerisi

Eleştirel düşünme; kuşku temelli sorgulayıcı bir yaklaşımla konulara bakma, yorum yapma ve karar verme becerisidir. Sebep-sonuç ilişkilerini bulma, ayrıntılarda benzerlik ve farklılıkları yakalama, çeşitli kriterleri kullanarak sıralama yapma, verilen bilgilerin kabul edilebilirliğini, geçerliliğini belirleme, analiz etme, değerlendirme, anlamlandırma, çıkarımda bulunma gibi alt becerileri içerir.

2. Yaratıcı Düşünme Becerisi

Yaratıcı düşünme becerisi; öğrencilerin bir temel fikri ve ürünü değiştirme, birleştirme, yeniden farklı ortamlarda kullanma ya da tamamen kendi düşüncelerinden yola çıkarak yeni ve farklı ürünler ve bilgiler üretme, olaylara farklı bakabilme, küçük çaplı da olsa bazı buluşlar yapabilmeyi kapsar. Ayrıntılı fikirler geliştirme ve zenginleştirme, sorunlara benzersiz ve kendine özel çözümler bulma, fikirler ve çözümler ortaya çıkarma; bir fikre, ürüne çok farklı açılardan bakma, bütünsel bakma gibi alt becerileri içerir.

3. İletişim Becerisi

İletişim becerisi; konuşma, dinleme, okuma, yazma gibi sözel ve vücut dili, işaret dili gibi sözel olmayan iletişim becerilerini etkili ve bulunduğu ortama uygun olarak kullanmayı kapsar. Bulduğu ortama uygun olarak kullanması gereken konuşma üslûbunu belirleme, uygun şekilde hitap etme, vücut dilini gerektiği yerde gerektiği ölçüde kullanma, aktif olarak dinleme, söz hakkı verme, grup içersinde etkin bir şekilde arkadaşlarıyla etkileşim içerisinde olma, okurken etkin ve hızlı bir şekilde okuma, okuduğunu anlama ve eleştirme, yazarken ve konuşurken hedef kitleye uygun üslûp kullanma, kendi ve başkalarının yazdıklarını eleştirme gibi alt becerileri içerir.

4. Araştırma-Sorgulama Becerisi

Araştırma becerisi; doğru ve anlamlı sorular sorarak problemi fark etme ve kavrama, problemi çözmek amacıyla neyi ve nasıl yapması ile ilgili araştırma plânlaması yapma, sonuçları tahmin etme, çıkabilecek sorunları kestirebilme, sonucu test etme ve fikirleri geliştirmeyi kapsar. Anlamlı tahminde bulunma, uygun araştırma ortamına karar verme, araştırmada ne tip ve ne kadar delil toplaması gerektiğine karar verme, bilimsel yaklaşımı kullanarak araştırmayı plânlama, nasıl gözlem ve kıyas yapacağını belirleme, araç gereç kullanma, doğru ve hassas ölçümler yapabilme, sonuçları sunma yollarını belirleme, sonuçların tekrar incelenmesi gerekip gerekmediğine karar verme, bulunanlarla asıl fikrin bağlantısını kurma, bulunanları uygun bir dille ifade etme, verileri ortaya koyma, sonucu destekleyici verilerin yeterliliğine karar verme, bulunanların ilk beklentileri karşılayıp karşılamadığına karar verme gibi alt becerileri içerir.

5. Problem Çözme Becerisi

Problem çözme becerisi; öğrencinin yaşamında karşısına çıkacak problemleri çözmek için gerekli olan becerileri kapsar. Alt becerileri ise şöyle sıralanabilir; problemin anlaşılması, gerekirse alt basamakların ya da problemin köklerinin bulunması, problemi uygun şekilde çözmek için plânlama yapma, işlemler sırasında çalışmaların gözlenmesi, gerektiğinde stratejilerin ve plânların değiştirilmesi, yöntemlerin sınanması, çözüm aşamasında elde edilen

veri ve bilgilerin değerlendirilmesi, çözüme ulaşılınca çözümün anlamlılığının ve işe yararlılığının değerlendirilmesini ve yeni problemleri fark etmesini içerir.

6. Bilgi Teknolojilerini Kullanma Becerisi

Bilgi Teknolojilerini kullanma becerisi; bilginin araştırılması, bulunması, işlenmesi, sunulması ve değerlendirilmesinde teknolojiyi kullanabilme becerilerini kapsar. Bilgi teknolojilerini yerinde kullanma konusunda doğru karar verme, bilgi teknolojilerini kullanırken plânlama yapma, bu teknolojilerin kullanılması için gerekli becerilere sahip olma, bu kaynaklardan bilgiye ulaşma, taranan bilgilerin işe yararlılığını sezme ve ayırma, ayrılan bilgileri analiz etme, işe yarayanları seçme, seçilen bilgileri değerlendirme, sonuca varma, sonucu uygun formda sunma ve yeni alanlarda kullanma alt becerilerini içerir.

7. Girişimcilik Becerisi

Girişimcilik; sosyal ilişkilerde, iletişimde, iş dünyasında ve benzeri alanlarda gerekli ve etkili davranışları uygun bir şekilde ve uygun zamanda ortaya koymak veya talep görebilecek bir ürünü veya hizmeti daha iyi üretebilmek ya da pazarlayabilmek amacıyla yeni bir sistem kurmak için gerekli olan becerilerdir. Girişimcilik; empati kurma, insan ilişkilerinde uyumlu davranışları gösterebilme, plan yapma, planlarını uygulayabilme, risk alma; herhangi bir alanda ihtiyaç duyulabilecek bir ürünün gerekliliğini sezme, ürünü planlama, üretme, pazar araştırması yapma, pazarlayabilme gibi alt becerileri içerir.

8. Türkçe'yi Doğru, Etkili ve Güzel Kullanma Becerisi

Türkçe'yi doğru, etkili ve güzel kullanma becerisi; okuduğunu, dinlediğini, gördüğünü, doğru, tam ve hızlı olarak anlayabilme; duygu, düşünce, hayal ve isteklerini açık ve anlaşılır bir şekilde eksiksiz ifade edebilme, Türkçe'nin kurallarına uygun cümleler kurma, zengin bir söz varlığına sahip olma ve estetik bir bakış açısı kazanma gibi alt becerileri içerir.